

ЛЮДИНА І СВІТ У ФІЛОСОФСЬКІЙ АНТРОПОЛОГІЇ ПРИРОДНИХ РЕЛІГІЙ

У статті розкрито сутність природного світогляду етнічних релігій, показано аксіологічні основи природної етики й есхатології та подано онтологічне пояснення людини й світу в природному релігійному світогляді європейських народів, у тому числі й слов'ян. Розглянуто проблеми людини по відношенню до космосу і природи та людини по відношенню до самої себе, або буття собою. Доведено, що язичницька релігійність – це засвоєння для потреб повсякденного життя ідей природного існування у світі. Особа, сформована природною релігією – це зріла і щаслива людина, інтегрована в природне середовище, що є її частиною і чинником будівництва культури, – вона досягнула повноту життя. Релігійний підхід до галузей інтелекту, науки і знання призводить до того, що людина постійно стає більшою, ніж вона є, світ розвивається завдяки присутності людини, а Всесвіт як єдиний великий організм знаходить у людині все більшу самосвідомість: все більша кількість енергії й матерії світу виявляється включеною в усвідомлене життя – світ пізнає повноту життя.

Ключові слова: людина; природна релігія; природний світогляд; язичництво; язичницька релігійність; язичницький ренесанс; святість; сакральне.

Постановка проблеми. Поняття язичництво (лат. *paganus*), що виникло в Стародавньому Римі на початку нашої ери для визначення пантеїстичної культури етрусків, що зникає, нині застосовне до світогляду і релігії всіх землеробських народів, тобто таких, які формували свій понятійний апарат та інші культурні інститути в умовах взаємодії з природою. У той час природне язичницьке світовідчуття і думка, що виражає дух пантеїзму, зберігалися і розвивалися, незважаючи на відсутність релігійних і наукових інститутів, пов'язаних з ними за статусом. Сьогодні в період нового ренесансу язичництва як усвідомленої релігійності виникає необхідність представлення суті природного світогляду в його сучасному звучанні, тобто визначення форм релігійності, основ етики і есхатології так, щоб люди, які виражають протест проти нинішнього бездушного світу й шукають онтологічного пояснення і духовної опори своєї екзистенції в безлічі ідеологій, могли знайти відображення своїх часто підсвідомих сподівань і відповіді на актуальні запитання, як привести людське існування у відповідність зі своєю совістю і високими устремліннями душі.

Аналіз досліджень і публікацій. Сутність природної релігії слов'ян була предметом вивчення в Польщі, Україні, Росії та Білорусі, починаючи з XIX ст. й до нашого часу. Джерельною базою залишаються праці П. Й. Шафарика [14], Я. Колара, Л. Нідерле, О. Кольберга, З. Доленги-Ходаковського, А. Чарновського, Я. Колара та ін. слов'янських авторів. Фундаментальні дослідження зробили Є. Стрельчик [17], А. Шисевські [18], А. Ковалік [10]. Язичницький ренесанс у Польщі започаткувало товариство «Задруга», натхненником якого був

Ян Стахнюк [2; 7; 15; 16], у 90-х роках виходив часопис «Leshia Stragona» [11], що приділяв увагу язичницькому світогляду наших сучасників; поширенню знань про світогляд слов'ян сприяє Інститут Прави у Вроцлаві та низка релігійних громад у Польщі, які живуть і діють згідно з цим світоглядом. В Україні ідентичний рух започаткував професор В. Шаян [8]. До археологічних досліджень належать праці Б. Рибаківа [3; 4], М. Чмихова [6]; до філософських, мовознавчих, етнографічних досліджень – праці А. Гейштора [1], М. Худаша [5], Г. Лозко [12], В. Шевчука [9] та ін. Актуальність теми зумовлена сучасним відродженням природного світогляду серед європейських народів, у тому числі й у Польщі, Литві та в Україні. Постає потреба синтезу отриманих знань з цієї теми.

Мета статті – розкрити сутність природного світогляду засобами сучасної філософії, показати аксіологічні основи природної етики й есхатології та дати онтологічне пояснення людини і світу в природних релігіях.

Виклад основного матеріалу. Людина по відношенню до космосу і природи. Екологічний рух, інституційно організований, що перебуває зараз у пошуках своєї усвідомленої ідеології, – це перший знак повернення до язичницької релігійності, яка отримала право на існування і незаперечну цінність у сучасній десакралізованій культурі. І в цьому немає нічого дивовижного, бо першим елементом язичницького світогляду, який передається людям як незаперечне переконання, є восхвалення світу і природи, захоплення їхню пишністю. Для того, щоб знайти таке переконання, в принципі не потрібне більше знання, достатньо лише заспокоєння духу, що

призводить до загострення відчуттів і емоційного сприйняття дійсності.

Паралельно з цим переконанням людина сприймається разом з її біофізичною структурою, відчувається краса її людського ества; як синтез цих відчуттів виникає бачення себе – людини – істотою, покликаною виконати якесь велике завдання, відчуття, що в цьому захопленні і полягає щонайперший обов'язок людини, яке витікає звідкись з невідомої глибини, відчуття, що це захоплення народжує бажання пізнати світ ближче, точніше, а це лише підсилює захоплення, доводячи його до екстазу; це захоплення, пізнання і екстаз ведуть до пристрасного бажання зберегти красу світу, уберегти її від всього, що могло б її порушити, до відповідальності за цей світ і закладену в ньому красу, лад і життя.

Описане тут відкриття і розуміння язичницького світогляду можуть стати і все частіше в наші дні стають спонтанним досвідом людини, яка хоча б на мить зуміла бути самою собою – бути такою, якою її створив цей світ і ця природа, яким був би кожен, якби йому було дано розвиватися за схильністю, вкладеною в генетичний код, в умовах, за яких ці схильності можна було б розвивати. Коли подібний містичний досвід впливав на поведінку якоїсь спільноти, виникали великі культури, коли ж про нього забували або ж умови не дозволяли його відтворити, наступав колапс і занепад культур, а на їхньому місці з'являлися спільноти, паразитуючі на одержаних досягненнях, які використовували їх для руйнування його основ – матеріальних і психічних джерел досягнутого рівня культури; на попелищі слід було чекати появи нового відкриття людиною світу і себе.

Це відбувалося, оскільки в тих стародавніх культурах людина не усвідомлювала ціни і суті свого відкриття, не усвідомлювала джерела своїх успіхів і свого щастя. Не знаючи, де знаходиться це джерело, людина не була в змозі уберегти його від мінливостей долі або ж хоча б від власних помилок. Сьогодні все може бути по-іншому, оскільки, відкриваючи в черговий раз суть всесвіту і людини, ми вже знаємо, що це відкриття важливе і що саме воно є тим, що зумовлює наш успіх у світі і нашу в ньому творчу присутність.

Містика відчуття величі світу стала повною мірою можлива тільки тоді, коли ми пізнали закони природи, що керують її життям, мінливістю і розвитком, коли ми пізнали принципи функціонування нашого тіла і психіки, коли пізнали закони існування і розвитку культури. Без розуміння сучасної космології і міжмолекулярної фізики складно відчути велич процесів, відповідальних за еволюцію зірок і віртуальні процеси у вакуумі, без теорії суперструн неможливо замислитися над круговоротом енергії у світі, а все це необхідно, щоб не боятися, що цей наш світ приречений на непевне існування або ж яку-небудь форму смерті, а цим, між іншим, до цього дня безпідставно лякають дітей у школах.

Без спроби застосувати криву біфуркації для визначення динаміки якого-небудь процесу ми будемо не в змозі зрозуміти творчий детермінізм хаосу, не відчуємо велич неминучості розвитку світу і виникнення в ньому життя та інтелекту, а без цього не

зможемо відчувати себе тут як у себе вдома. Без спроби вирішити навіть просту математичну або технічну задачу методом генетичних алгоритмів ми не знайдемо довіри до процесів біологічної еволюції, що створила нас і більшість живих організмів, і будемо приречені на перебування в стані онтологічної невпевненості. Без спроби розгляду навіть тривіальної проблеми теорії систем, що полягає в розпізнаванні функціональної структури «чорного ящика», методом навчання штучної нейронної мережі, ми будемо не в змозі захоплюватися величчю нашого інтелекту, що створює моделі світу. Без спроби сконструювати систему управління із застосуванням техніки розмитой логіки ми не довірятимемо нашій інтуїції. Без всього цього вищезгаданого досвіду ми не зможемо відчути, чим є наша душа: у нас не буде підстави прийняти її як невід'ємну складову нашого тіла і нашого світу, без цього ми будемо не людьми, а лише змученими непевністю свого існування тваринами, яким розум приносить тільки страждання і які сумують за раєм – відсутності свідомості, де розум ще не заважав.

Подібне сприйняття себе і всесвіту, без необхідності проникнення в новітні досягнення науки, сьогодні можуть мати поети, які захоплюються красою луку, зоряним небом або красою коханої, і те, що вони оспівують у своїй творчості, – переважно чиста правда, така ж істинна, як і висновки, що випливають з використання згаданих тут галузей сучасної математики. Проте в сьогоднішньому світі така правда поета не кожного задовольнить, бо не кожному була дана можливість сприймати настільки глибоко, щоб самостійний містичний досвід зміг дати відповіді на принципівні питання нашого існування. Не кожному, як наприклад нашому поету (А. Міцкевичу – *прим. перекладача*), необхідні відповіді на всі питання, не ставлячи ж цих питань, він може жити тільки (і лише) тим, що спіткав очима своєї душі.

Проте, коли цього не досить, коли чийсь склад особи вимагає повноти, вимагає інтеграції в собі всіх аспектів пізнаваної дійсності, він повинен уміти вбудувати у свою душу такий образ світу, який доступний високим злетам інтелекту, і примирити його з емоційним сприйняттям реальності в підсвідомій площині.

Таке сприйняття себе і світу мали наші предки та інші землеробські народи, свідомість яких формувалася у зв'язку з необхідністю взаємодіяти з природою, поважати і пізнавати її. Завдяки цьому вони сформували пантеїстичний світогляд і притаманну йому релігію, обожнювання природи і одухотворення всіх її проявів – релігію, духовний зміст якої не змінився до цього дня, коли ми повертаємося до забутої спадщини, яку збагачуємо досягненнями сучасного інтелекту і гордістю за інтуїцію предків, чій відкриття суті всесвіту залишаються актуальними досі, і більш того, сьогодні набувають ще більшої сили. Адже точність їхніх припущень змогла бути підтверджена лише через кілька тисячоліть розвитку інтелекту, бо тільки сьогодні ми можемо узгодити їхні переконання і дати їм обґрунтування в єдиній моделі світу, створеній науковою методологією.

У наші дні це обожнювання та одухотворення світу і природи ми відчуваємо так само, як і наші

предки сторіччя тому, проте нинішній інтелект дав нам, з одного боку, обґрунтування відчуття відповідальності за світ і простори живої природи, що скорочуються перед лицем нашої цивілізації, а з другого боку, через пізнання законів природи розширив базу містичного досвіду – захоплення ладом і величчю форм життя, породжених світом, – і присутньою в них свідомістю. Це підкріплене досягненнями інтелекту захоплення природою створює відчуття святості пізнаваних форм життя, підтвердження їх права – такого ж, як і у нас, людей, – на продовження розвитку і біологічну еволюцію, у тому числі й на еволюцію їхнього духу. Сьогодні ми додатково відкриваємо щось, що наші предки не були в змозі досягнути, – як усвідомленість миру, ми відчуваємо відповідальність за надання можливості і підтримку менш розвинених видів у їх проходженні по наших стопах, допомога в розвитку їхньої свідомості й психіки.

Сакралізація як живої природи, так і космосу, мертвого, як відомо сьогодні, але несучого у собі потенційні можливості формування духу і свідомості в різних формах, не віднімає у нас гордості за власне місце в ньому. Більше того, визнаючи себе за важливий наділений свідомістю елемент цього великого організму, яким є світ і біологічне життя, наше Я охоплює тим самим увесь Всесвіт.

Культивування емоцій зв'язку людини з природою і космосом пережило епоху зникнення релігійності й сьогодні присутнє у багатьох звичаях повсякденного життя, циклічних святах і обрядовості, що проникає в різні форми суспільного життя, і в той же час воно втратило свою ідентичність і забарвлення як форми пантеїстичної релігійності. Повернення всього цього у сферу *sacrum*, а по суті, відповідно до язичницького світогляду, розширення сфери *sacrum* на Все Сущє і присутність в ньому людини відродить цю обрядовість і екологічні звичаї. Завдяки цьому пантеїзм заявляє про себе свідомо і власним голосом, проникаючи у сферу емоційного життя людей, даючи їм щоденну радість буття частиною організму всесвіту і частиною організму біологічного життя Землі.

Щоб цей світогляд не був втрачений у всезростаючому темпі будівництва цивілізації, слід поклопотатися про відтворення містичного досвіду, що веде до його генерації, адже те, як ми виражаємо цю містику, може бути вже незрозуміле для наших безрозсудних дітей – вони повинні пережити це самі і висловити своєю мовою, з допомогою власного понятійного апарату. Забезпечення умов переживання ними подібного досвіду ми, з одного боку, сприймаємо як обов'язок перед ними і перед світом, а з іншого – як гарантію, що почата нами справа, якій ми присвятили наше життя, буде ними підхоплена і доведена до досконалості, яку ми навіть не в змозі собі уявити. Проте їхнє передчуття стане настільки прекрасним, що ми визнаємо власне життя реалізованим, і нам буде шкода відходити, віддаючи світ у їхні руки, во славу нас, їх і всесвіту, заради утвердження змінного життя, і зростаючої свідомості.

Людина по відношенню до самої себе, або буття собою. Вищезгадане язичницьке сприйняття світу створює довіру до процесів, які нас створили, і ця

довіра стане основою інтеграції в рамках цілісної особи (*ego*) того, чим забезпечила нас природа, того, що ми відчуваємо за допомогою наших органів чуття, що нам підказують підсвідомі механізми оцінки світу, і того, що створює наш інтелект як моделі дійсності. Щоб здійснити цю інтеграцію, ми повинні розпізнати все, що в нас є, і упорядкувати це в систему перетворення матеріальної і психічної енергії так, щоб сформувалася особа, така ж гідна прийняття, гордості і захоплення, як і інші творіння природи, що також підкоряється законам прагнення до повноти життя, до її експансії і розвитку. Така інтеграція, коли вона вже здійснена, призводить до того, що людина просто є собою, і це формулювання у принципі містить відповідь на питання, як жити, як повинна виглядати релігійність і мораль такої людини, адже сприймаючи світ, у тому числі і людину, ми приймаємо його таким, який він є, і ми переконані, що, будучи собою, він доб'ється повноти життя і розвиватиме в собі ту часточку життя, на яку він має вплив.

Пізнаючи себе, людина помічає перш за все своє тіло. Спостерігаючи інших тварин, ми вражаємося пропорціям їх будови, функціональністю органів, одним словом, красі цього тіла, так само і відчуття краси людського тіла підтримує славу природи, що створила його, і, що найважливіше, це відчуття сприймається інтелектом, який моделює цю красу, щоб пізніше мати нагоду скористатися моделлю, щоб помітити можливі відхилення і недоліки. Язичницька мораль, таким чином, створює культ цього твору природи – прекрасного людського тіла, і вважає святотатством применшення цієї краси або ж збудження усіляких інших негативних емоцій, що з ним зв'язані.

Прекрасне людське тіло як предмет культу повинне, таким чином, в язичницькій релігійності знайти обрядовість, що вивільнить колективні емоції для його восхваляння, і форми звичаїв, щоб представляти його як щоденне спілкування зі святинею.

Форма язичницької релігійності – це турбота про справність, визначену біологічним оптимумом, пропорції, а також фізичну і психічну кондицію тіла, стриманість і недопущення виникнення вад тіла, спорт представляється тут релігійною обрядовістю, євгеніка – зміцненням святості, а хороше самопочуття – релігійним екстазом.

Іншим елементом, міцно вписаним у біологію людини, є її інстинктивні потреби і спонуки, з яких найважливіші, найгостріші, що вимагають забезпечення – це потреба безпеки, пов'язана з інстинктом самозбереження, сексуальний інстинкт і потреба самовираження. Потреба безпеки спостерігається вже у новонароджених, на третьому році життя вона формується в питання про право на існування. Ці потреби, що походять з інстинкту самозбереження, народжують сильні емоції в людині і також є найважливішим апаратом людини, що забезпечує йому виживання. З релігійної точки зору інстинкт самозбереження, зведений у ранг святості разом із відповідною обрядовістю і звичаями шанування і його культурного підтвердження, здатні сформувати такі інститути суспільного і індивідуального життя, які, з

одного боку, забезпечують задоволення цих інстинктивних потреб, а з іншого – підтверджуватимуть людині природність і обґрунтованість існування цього інстинкту і необхідність задоволення потреб, що з'являються у неї. Бажання жити, втамування голоду, забезпечення собі інших умов біологічного виживання, з одного боку, а також підтвердження права на існування, ухвалення соціальним середовищем, принаймні найближчого з боку психіки, – стають тепер релігійними формами поклоніння справі природи, очевидному в цьому інстинкті, що забезпечує людині існування у світі, а світові – існування людини. Водночас усі дії, що піддають ризику відчуття безпеки людей (особливо дітей у період формування цього відчуття), слід вважати не тільки святотатством, але і злочином, що веде до прокляття. Такими ж санкціями обкладаються і дії, що збуджують або підтримують онтологічну невпевненість, яка руйнує психіку; оскільки голод і втрати руйнують тіло, більше того, психічні потреби, що витікають з інстинкту самозбереження, слабо усвідомлюються в нинішній хворій культурі, а часто навіть в непристойних цілях створюються системи та інститути, що поширюють цю невпевненість. Саме тому з ще більшою наполегливістю слід підкреслювати святість онтологічного підтвердження права людини на життя в світі, суспільстві й сім'ї так, щоб кожен відчував, що перебуває у себе вдома, що є важливим і потрібним членом товариства і елементом космосу.

Сексуальність людини в язичницькій релігійності також є святістю; як і у випадку з інстинктом самозбереження на фізіологічному і психічному рівні. Втім тут йдеться не про дітородну функцію сексу, зрозуміло, найважливішу, що забезпечує відтворення поколінь людей, але побічної з погляду незначної кількості сексуальних актів, що ведуть до появи потомства. Йдеться, перш за все, про сексуальність, що викликає пристрасть і любов, що дає закоханим близькість і відгук в іншій людині, надає шанс віддати себе коханій людині, що викликає фізіологічну регенерацію сил і бажання життя. Секс як форма язичницької релігійності дозволяє віддати данину світу, присутньому в людині протилежної статі, досягнути блаженства від прийняття сил природи, що сформували статевий потяг, і сприйняти базовий суспільний зв'язок, такий необхідний людині; таким чином, секс є прекрасною молитвою, на яку здатні люди.

У цьому контексті будь-які спроби опредмечування сексу – використання для інших цілей, окрім взаємної віддачі закоханими їхніх тіл і душ, – є профанацією святості, знеціненням, святотатством, а перешкода людям у задоволенні сексуальних контактів – злочином. У традиції індоевропейських народів (індуїзм, слов'янська культура), крім малоістотних сьогодні для нас культур родючості, збереглося багато інформації на тему форм культу сексуальності та пов'язаних з нею звичаїв: таким чином, у поєднанні з сучасними знаннями про психіку і фізіологію людини, а також про містику явища, описаного кількома поколіннями поетів, повернення сексуальності належно високого місця в релігійності

людини не викличе сумніву. Воно дозволить знайти і відтворити те, що вже було вироблене в культурі, що кожен відчуває як виконання невисловлених сьогодні бажань.

Потреба в самовираженні – позначення своєї присутності у світі, позначення своєї індивідуальності і оригінальності, залишення помітних слідів свого перебування у світі – є сильним поштовхом діяльності людини, що спонукає її до титанічної праці й найбільшого напруження волі за ситуації, коли вона має почуття безпеки, онтологічну впевненість і задоволення в любові. Свідомість неминучої смерті, незгода з нею велять людині перековувати свої дні на щось таке, що залишається після неї як міцний і вартісний для подальшого розвитку елемент, як реалізація життя, що дає відчуття безсмертя і дозволяє спокійно прийняти смерть тіла, коли дух живе і житиме далі в його справі, стаючи значнішим і важливішим, ніж біологія, що руйнується. Це звільняє людину від страху перед смертю вираження власного Я дає світові розвиток, який неможливо було б знайти лише за допомогою законів фізики й біології, без урахування психіки, що дозволяє відчути боязнь смерті та способи звільнення від неї.

Це справа життя, що звільняє від страху смерті, на жаль, досі не потрапляє в підручники історії культури. Найчастіше вона є досвідом власного життя, що передається декільком людям або навіть одній людині, якій ми даруємо любов; у цьому випадку збережена так само життєва спадщина не пропадає і стає безсмертною. Існування в людині цієї волі творіння з власного життя непроминущих елементів культури спричинює поклоніння силам природи, які змогли згенерувати таку волю, – поклоніння джерелу цих сил, присутньому в основних законах, що керують простими формами енергії в світі. Сакралізація цих сил – це визнання святістю індивідуальності людської особи, умов, які сприяють її формуванню і пошуку місця для реалізації справи, якій варто присвятити життя; і аналогічно, як і в попередніх випадках, святотатством було б знецінення цього людського зусилля, а злочином – створення для нього перешкод.

Оскільки ця діяльність завжди протікає на культурному рівні функціонування людини, її реалізація залежить від форми суспільного життя і створюваних нею умов для самореалізації людей. Релігійність також охоплюватиме інститути суспільного життя, і саме ця вимога повинна справити вплив на їхні форми.

Третім елементом людської суті є інтелект, що створює абстрактні моделі дійсності та дозволяє на їхній основі передбачати явища, які мусять відбутися в реальному світі; інтелект, здатний передбачити наслідки вчинків, щоб одержати заплановані ефекти; визначити причинно-наслідкові зв'язки їхніх галузі та точність. Від того, наскільки успішно він створює ці моделі та визначає сферу їх застосування, наскільки понятійний апарат відображає прояви реального світу, залежить успіх людини в особистому житті і участь у культурних процесах. Насільки сфера біології, інстинктів та емоцій у принципі (з точністю до повільної біологічної еволюції) постійна, настільки

інтелект схильний до постійної мінливості, а це означає, що разом з ним змінюється характер особистості людини, призводячи до того, що майже кожне покоління вимушене наново шукати форми інтеграції в собі всіх елементів людської сутності, тобто інтеграції тих постійних, визначених біологією складових з інтелектуальним оснащенням, що змінюється.

Сакралізації, таким чином, піддається як сам інтелект, необхідність його розвитку, так і процес творення себе людьми, які живуть в постійно іншому світі, що містить мінливі культурні елементи. Розвиток інтелекту, наука, пізнання світу, природа і психіка людини як сфера релігії, як форма молитви, були відомі людям, що створюють культуру; вони були також уже визначені, але в нинішню епоху дезинтеграції людини – розділення її на складові елементи, що живуть власним життям, інтелект і наука втратили *sacrum* і стали технократичним інструментом, що нервово шукає застосування для довільної мети, зокрема для цілей дезинтеграції людини, природи і культури. Сакралізація інтелекту і науки дозволить включити вищі досягнення еволюції світу в структури людини, людини, що реалізує своє призначення творити себе, бути собою і розвивати світ.

Нинішнє загальне святотатство, що виявляється в трактуванні знання, інтелекту і науки як товару, повинно бути засуджене і зжите, а святість же – як досягнення світу, що розвивається, – повинна стати загальнодоступною для всіх, хто творить себе і світ, тобто для всіх людей; релігійність указуватиме на належне місце тієї святості в культурі та її загальний характер. Процеси самотворення і буття собою, визнані як святість, перестануть бути стороннім явищем життя або розкішшю, а стануть щоденною молитвою людей, для яких язичницька громадськість передбачає гідне місце і умови. В той же час, чим є процес самотворення, інтеграції в особі складових повної людської сутності, визначає вже сам язичницький світогляд. Основою є сприйнята психічно,

сакралізована і задоволена біологія людини. Вона створює умови для правильного функціонування емоційної структури людини – її інтуїції. На базі здорового і сильного тіла і психіки людина відчуває себе важливим елементом світу; пізнаючи любов, що дає їй бажання жити, осягає повноту – фізіологічне насичення любов'ю життя особистого і суспільного; у пошуках безсмертя вона жадає включитися в справу творення культури і розвитку світу. У це завдання включається інтелект так, щоб одночасно допомагати в творенні особистості та в справі життя людини, а також підтримувати джерело її сили – здорове тіло і індивідуальний, постійно зростаючий дух. З одного боку, сакралізація цього процесу підкреслює вагу цілісної особи, а з іншою, релігійна обрядовість, пов'язана з черговими етапами досягнення людиною зрілості, є можливістю пережити і актуалізувати сутність, пов'язану з творенням цілісного людського ества.

Висновки. Язичницька релігійність – це засвоєння для потреб повсякденного життя особи і суспільності вищевикладених ідей. Особа, сформована природною релігією, – це зріла і щаслива людина, інтегрована в природне середовище, що є її частиною і чинником будівництва культури, – вона осягнула повноту життя. Релігійний підхід до таких мало натхненних галузей, як інтелект, наука і знання, а також включення цих компонентів до складу структури людських особистостей призводить до того, що образ дії людини в таких інтелектуальних і практичних сферах, як організація, економіка, політика також насичується релігійним духом, водночас, ефекти діяльності в цих сферах можливо інтегрувати в людській особі, не руйнуючи цієї особи, а додаючи новий зміст; це призводить до того, що людина постійно стає вищою, ніж вона є, світ розвивається завдяки присутності людини, а Всесвіт як єдиний великий організм знаходить у людині все більшу самосвідомість, – все більша кількість енергії й матерії світу виявляється включеною в усвідомлене життя – світ пізнає повноту життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гейштор А. Слов'янська міфологія; пер. з польської С. Гіріка / А. Гейштор. – К. : ТОВ «Видавництво «Кліо», 2015.
2. Потребовський С. Відродження польської рідної віри / С. Потребовський // Сварог. – 1999. – № 10. – С. 6–7.
3. Рыбаков Б. Язычество древней Руси / Б. Рыбаков. – М., 1988. – 784 с.
4. Рыбаков Б. Язычество древних славян / Б. Рыбаков. – М., 1994. – 608 с.
5. Худаш М. Походження імен та релігійно-міфологічні функції давньоруських і спільнослов'янських язичницьких Божеств / М. Худаш. – Львів, 2012. – 1060 с.
6. Чмыхов Н. Истоки язычества Руси / Н. Чмыхов. – К., 1990.
7. Шапошник В. Польський етнорелігійний рух. Язичництво і неоязичництво в сучасній Польщі за матеріалами видань польських нових Правих / В. Шапошник // Сварог. – 2001. – № 11–12. – С. 7–9.
8. Шаян В. Віра Предків наших / В. Шаян. – Гамільтон, Канада, 1987.
9. Шевчук В. Мислене дерево / В. Шаян. – К., 1989.
10. Kowalik A. Kosmologia Dawnych Słowian. – Zakład Wydawniczy «Nomos». – Krakow, 2004. – 544 s.
11. Leshia Stragona. – 1997. – № 2; 1999. – № 4.
12. Lozko H. Rodzima Wiara Ukrainka / H. Lozko. – Wrocław : Topozel, 1997. – 128 s.
13. Potrzebowski S. Zadruga. Eine volkliche Bewegung in Polen / S. Potrzebowski. – Institut für angewandte Sozialgeschichte. – Bonn, 1982.
14. Safarzik P. J. O Svarohovi, bohu pohanských Slovanov / P. J. Safarzik. – Sobrane spisy (3 vols.). – Praha, 1962–63.
15. Stachniuk J. Człowieczeństwo i kultura / J. Stachniuk. – Wrocław, 1996. – 262 s.
16. Stachniuk J. Chrześcijaństwo a ludzkość / J. Stachniuk. – Wrocław, 1997. – 228 s.

17. Strzelczyk J. Mity, podania i wierzenia dawnych slowian / J. Strzelczyk. – Poznan, 1998. – 258 s.
18. Szyjewski A. Religia Slowian / A. Szyjewski. – Wydawnictwo WAM. – Krakow, 2003. – 270 s.

Ж. Словинский,
Институт Права, Вроцлав, Польша

ЧЕЛОВЕК И МИР В ФИЛОСОФСКОЙ АНТРОПОЛОГИИ ЕСТЕСТВЕННЫХ РЕЛИГИЙ

В статье раскрывается сущность естественного мировоззрения этнических религий, показаны аксиологические основы естественной этики и эсхатологии и дано онтологическое объяснение человека и мира в естественном религиозном мировоззрении европейских народов, в том числе и славян. Рассмотрены проблемы человека по отношению к космосу и природе и человека по отношению к самому себе, или бытия собой. Доказано, что языческая религиозность – это усвоение для нужд повседневной жизни идей естественного существования в мире. Личность, сформированная естественной религией, это зрелый и счастливый человек, интегрированный в среду, что является его частью и фактором создания культуры – он постиг полноту жизни. Религиозный подход в сферах интеллекта, науки и знания приводит к тому, что человек постоянно становится больше, чем он есть, мир развивается благодаря присутствию человека, а Вселенная как единый большой организм находит в человеке все большее самосознание, – все большее количество энергии и материи мира оказывается включенной в осознанную жизнь – мир познает полноту жизни.

Ключевые слова: человек; естественная религия; природное мировоззрение; язычество; языческая религиозность; языческий ренессанс; святость; сакральное.

Z. Slovinskiy,
Institute of Prawa, Wroclaw, Poland

HUMAN AND THE WORLD OF PHILOSOPHICAL ANTHROPOLOGY OF NATURAL RELIGIONS

The article discusses the essence of the natural worldview of ethnic religions. It shows the axiological foundations of the natural ethics and eschatology. It also provides ontological explanation of human in the natural world and in the religious worldview of European nations, including the Slavs. The problems of a person in relation to cosmos and nature, and of man in relation to himself or to the state of being are discussed. It is proved that pagan religion is a process of natural assimilation of ideas existing in the world for the needs of everyday life. The person who is formed by a natural religion has befallen the fullness of life – it is a mature and happy person, integrated into the environment, which is its part and at the same time is the culture building factor. The religious approach towards such spheres as intelligence, science and knowledge, as well as the inclusion of these components into the structure of a human person makes the religious spirit to permeate activities in such intellectual and practical areas as management, economics and politics. However, the effectiveness of activities in these areas could be integrated in the human person itself without destroying the person, and adding new content. This leads to the fact that a person is always higher than it is, the world is growing due to the presence of human and the universe, as one big organism, finds an increasing self-awareness in human being – the growing amount of energy and matter in the world is included into conscious life – the world learns the fullness of life.

Keywords: human; natural religion; natural worldview; paganism; pagan religion; pagan renaissance; holy; sacred.

Рецензенти: Лозко Г. С., д-р філос. наук, професор;
Марченко О. В., д-р філос. наук, професор.